

BEWAAR HET PAND

Uitgave tot bevordering van de handhaving der oude Gereformeerde beginselen
verschijnt eens in de veertien dagen

KOMMISSIE VAN REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Meerkerk; Ds. H. C. van der Ent, Dordrecht-Centrum; Ds. R. Kok, Soest, Ds. H. van Leeuwen, Driebergen; Ds. D. Slagboom, Katwijk aan Zee; Ds. M. C. Tahis, Slidrecht-Centrum; Ds. M. Vlietstra, Bunschoten; A. Beukers, Alphen a.d. Rijn; J. van Meteren, Slidrecht-Centrum en Joh. van der Lee, Alphen a.d. Rijn.

REDAKTIE:

Ds. G. Blom, Prinses Marijkeweg 13,
4231 BP Meerkerk. Telef. 01837-1357

ADMINISTRATIE:

Joh. van der Lee, „Bejaardencentrum Rijnsate”, postbus 694, 2400 AR Alphen a/d Rijn, tel. 01720-73814, postrek. 70.43.50, t.n.v. de administrateur van „Bewaar het Pand” te Alphen aan den Rijn. Abonnementenprijs f 10,- per jaar. Abonnementenprijs voor de Verenigde Staten en Canada 5 dollar per jaar. Advertenties f 0,25 per mm. Bij kontrakt korting.

MEDITATIE

„Bidt en u zal gegeven worden”

Matth. 7 : 7 - 12.

Een gezonde ademhaling is van grote betekenis voor het natuurlijke leven. En het tegenovergestelde onderdrukt de mens in zijn levenskracht en vreugd. Zodat ook het gebed de mens van grote betekenis is als ademtocht der ziel. Want gelijk de natuurlijke mens niet kan leven zonder te ademen, kan de geestelijke mens niet buiten de ademtocht van het gebed. De godsdienstige mens, die wel bidt, doch geen biddend leven kent, is geen deelgenoot van dat nieuwe leven. Hij leeft in de grond der zaak met zijn godsdienstig leven zorgeloos voort. En toch kent hij nog wel gebedsverhoring in de omstandigheden van het leven. Maar dan gelijk de negen melaatsen, die op het gebed wel gereinigd werden van hun melaatsheid, doch er niet over dachten tot de Heere Jezus terug te keren. Hoewel Hij naar hen gevraagd heeft, ter onderscheiding van de anderen. Terwijl zij allen bewijs van ontferming hadden ontvangen. En de Heere Jezus met Zijn vragen naar hen, getuigenis gaf van Zijn bereidwilligheid omtrent hen, aangaande het innerlijke leven.

Hier zegt de Heere Jezus tot al Zijn hoorders: „Bidt en u zal gegeven worden.” En dat is Zijn bevel, zonder enige voorwaarde of beperking. Zij mogen niet alleen, doch zij zijn het naar de regel van Zijn bevelend willen verplicht om te komen. Want Hij wil met hen te doen hebben en hun gebeden verhoren. En zo klinkt dat bevelend willen ons tot op de dag van heden uit Zijn mond ons in de oren, om tot Hem te komen.

Of klinkt het ons bedenkelijk in de oren, om het nog eens rustig te overdenken al of niet daaraan gehoor te geven? Is het wel geoorloofd tot Hem te komen zoals ik ben? Mij dunkt, ik moest mijn hart en leven eerst wel versieren met wat goede hoedanigheden. En dat moet u juist niet, daar Hij u ernstigen waarachtig roept zoals u is, wat u verplicht te komen zoals u is. U moogt ook geen tijd verloren laten gaan, daar Zijn roepen getuigt van het heden der genade, en dat kan morgen al afgesloten zijn.

In Hem is alles te verkrijgen wat u tot het leven en de godzaligheid nodig hebt. Hij biedt ons dan de vernieuwing des harten, de waarachtige bekering en de verzoening met God. Hij is de Zaligmaker der wereld. En zoek dat in de eerste plaats, daar alle andere dingen u toegeworpen zullen worden. Want Hij zegt: „Bidt en u zal gegeven worden.” Als bewijs dat bij Hem niets ontbreekt, wat u ten leven en ter zaligheid nodig hebt.

Of ziet u Hem niet in de binnelijkenheid van Zijn persoon tot onderscheiding van anderen? Maar dan is de noodzaak daarvan bij ons, vanwege de duisternis van onze verwarde denkbeelden van Hem. Sta dan toch evenwel op in de kracht van Zijn welmenend bevel, om Hem te zoeken. En Zijn stem die lieflijk is komt van boven, gezonden zijnde door de Vader. Terwijl Hij u in het gehoorzaam komen tot Hem, u doet vinden gelijk Hij is, als het Licht der wereld. Klopt dan aan de poort van Zijn genade, die door Hem zal geopend worden, naar Zijn belofte, die wacht op vervulling.

Ja, dat is heerlijk Hem te mogen ontmoeten in de poort van Zijn beloften, die vol van

genade en ontfermde liefde zijn. En zij zijn in Hem ja en amen, Gode tot heerlijkheid. Zodat Hij in de poort van Zijn vervullend beloveren zegt tot uw hart: „Ik ben uw heil om de breuk van uw ziel te genezen. Ik ben uw Zaligmaker, Die u van God geschonken is. En het hart, dat zo fel bestreden werd, zegt als vanzelf „Amen”. Het zal waar en zeker zijn. Gij hebt mij geroepen uit de duisternis tot Uw wonderbaar licht. Ja, ik ben door de kracht van Uw roepen tot U getrokken. Al mijn schroom om tot U te komen werd er door weggevaagd. Wat u tot Hem deed komen met de bekentenis, van uw onbekeerlijkheid.

En dat wordt ons nu hier door de redelijkheid van de algemene genade bevestigd. „Of wat mens is er onder u, zo zijn zoon hem zou bidden om brood, die hem een steen zal geven?” Het zou dan ook krenkend en onredelijk zijn voor de zoon zo iets te denken en van zijn vader te verwachten.

En toch vreest het door schuld-besef getroffen en verslagen hart, bevreesd door de stenen van de vloek der wet getroffen te zullen worden. Maar toen het hart mocht buigen voor de majesteit van Gods rechtvaardigheid, tot het aanvaarden van de straf der zonde, werd het een smaken van Gods goedertierenheid.

Neen, de Vader van alle barmhartigheid komt dan niet tot ons met een slang die bijt. Dat had wel plaats toen Mozes de staf der gehoorzaamheid wegwierp, door zijn zoon niet te besnijden. Doch zodra Zippora het kind besneed, werd Mozes gered uit de banden van de dood. Wat haar deed uitroepen: „Bloedbruidgom”. En zo heeft de meerdere Mozes, Jezus Christus, de kop van de slang vermord. Zodat niet één slang in staat is Gods kind dodelijk te bijten. O wat wordt de hemelse Bloedbruidgom het hart dan dierbaar bij het licht van het Woord des Geestes, tot zegen en zaligheid voor het hart. „Indien dan gij, die boos zijt, weet uw kinderen goede gaven te geven, hoeveel te meer zal uw Vader, Die in de hemelen is, goede gaven geven dengenen, die ze van Hem bidden.”

Gezonden door de Vader, leidt de Heere Jezus het heilbegerig hart tot de Vader. En wat de Vader gebeden wordt in Zijn naam, geeft de Vader door Hem mild en overvloedig. En zo leidt de Zone Gods, Die uit de hemel is nedergedaald in de staat der vernedering, om dat heil te verwerven, opwaarts naar de hemel, om te blikken in het huis des Vaders, met zijn vele woningen. Om zo uit Zijn Goddelijke volheid te ontvangen de blijken en bewijzen van Zijn vaderlijke liefde en onveranderlijke trouw. Maar Hij heeft in dit alles de onderhouding van een biddend leven ten doel. Waartoe Hij ons door Zijn Geest arm en klein maakt. Geeft dat heil ook niet voor een week of maand tegelijk, daar het alleen veilig is in Zijn vaderlijke hand. Waartoe Hij dan ook als de alleen wijze God, ons leert leven bij de dag, met een biddend hart. Want het gebed is voor Hem, door alles heen, het voornaamste stuk der dankbaarheid. Waartoe Hij ons dan ook schenkt de Geest der genade en der gebeden. Om het hart gebonden te houden aan de troon der genade. En dat wordt het hart in de beleving van onze afhankelijkheid en onwaardigheid, steeds meer dierbaar. Waarom de Heere Jezus dan ook nooit tot ons komt, op grond van enige waardigheid of verdienstelijkheid in ons. Maar alleen op grond van Zijn

Van de Administratie

Met dank aan hen die mij verschillende gevraagde adressen toezonden, verzoeke ik thans, wie kan mij helpen aan het juiste adres van: S. Weerstand, Damlaan 3, Urk, F. den Hartog Gr. Kruisstraat 16, 's-Gravendeel, en J.M. de Feyter, Zaamslag.

Bij voorbaat dank voor uw medewerking. 6 nieuwe abonnees mochten wij weer noteren, terwijl wij aan overbetalingen mochten ontvangen f 75,—. Voor dat alles hartelijk dank. Bij de voortduur aanbevelen.

Adm. Bewaar het Pand, adres: Bej. Centrum „Rijnsate” 1 - 08, postbus 694, 2400 AR Alphen a/d Rijn, giro.704350.

v.d.L.

genade door de dierbare werkingen van de Heilige Geest.

Maar Hij stelt ons wel onder de grootste verantwoordelijkheid tegenover onze medemensen. Daar Hij er op laat volgen: „Alle dingen dan, die gij wilt dat u de mensen zouden doen, doet gij hun ook also, want dit is de wet en de profeten.”

Alle dingen die gij wilt, dat u de mensen zouden doen, raakt de dienende liefde, omtrent het tijdelijke, geestelijke en eeuwige leven. Het geldt God lief te hebben boven alles en onze naasten als onszelf. Het is dus niet een zekere weldadigheid, die alleen de natuurlijke bescheidenheid raakt. Want het uitgangspunt is hier het liefhebben van God en uit kracht daarvan wordt het hart ook vervuld met liefde tot hun ziel en zaligheid. En dat is onderscheiden van een uitwendige godsdienst. Die dienende liefde raakt ook het hart, het is de innerlijke beweging omtrent hun geestelijke en eeuwige toekomst. En dat is een zaak des gebeds, opdat Gods Koninkrijk zou mogen komen in hart en leven. Wat voortvloeit uit de gunning en beweging van de Heere Jezus over Jeruzalem. Het is een innerlijk wenen over de onbekeerlijkheid van onze medemensen. Om zo enig contact met hen te zoeken, om daarvan met hen te mogen spreken. En te meer, daar de Heere beloofd heeft, dat zij tweelingen zouden voortbrengen. Wat voortvloeit uit de liefde van de wet, die door Gods Geest geschreven werd in het hart. Het blijkt ons duidelijk uit het spreken van de Heere Jezus, dat Hij tot aan het vloekhout des kruises vervuld was met dienende liefde. Wat ons ook gepredikt is door de profeten. Om geen kwaad met kwaad te vergelden. Want de dienende liefde van Christus leert ons Zijn liefde te stellen tegenover al het kwaad dat ons wordt aangedaan. En dat is Zijn wil, tot Zijn verheerlijking.

Soest.

R. Kok.

Van de redactie

1. Filemon. We willen nog eens wijzen op de artikelen van Ds. Van der Ent in ons blad over Filemon. Het staat nu wel vast, dat deze artikelen D.V. in boekvorm zullen verschijnen. Als alles naar wens verloopt kan het boek aan het einde van het jaar gereed zijn. Het zal niet zo dik zijn als het vorige boek van deze schrijver, maar toch nog een omvangrijk werk zijn, dat velen graag in hun bezit zullen willen hebben. De kosten zullen zo ongeveer f 30,— bedragen. Men kan zich bij mij opgeven voor een of meer exemplaren. 2. School voor Dundas en Hamilton. We willen deze keer volstaan met de vermelding

van de ontvangst van twee giften, namelijk een van f 25,— van C.E. en een van f 50,— van A.R.H., waarvoor hartelijk dank. Mogelijk dat we in een volgend nummer nog een en ander over de school vermelden.

B.

DE DORDTSE LEERREGELS Les 45

Artikel VII.

„Deze verborgenheid van Zijn wil heeft God in het Oude Testament aan weinigen ontdekt, doch in het Nieuwe Testament (het onderscheid der volken nu weggenomen zijnde) heeft Hij haar aan meer mensen geopenbaard. Van welke onderscheidene toebedeling de oorzaak niet moet gesteld worden in de waardigheid van het éne volk boven het andere, of in het beter gebruik van het licht der natuur, maar in het gans vrije welbehagen en de onverdiende liefde Gods; waarom ook degenen, wie buiten, ja, tegen alle verdiensten zo groot een genade geschiedt, haar met een nederig en dankbaar hart moeten erkennen, maar in de anderen, wie deze genade niet geschiedt, moeten zij, met de apostel de gestrengheid en rechtvaardigheid van Gods oordelen aanbidden en die geenszins curieuselijk onderzoeken.”

Met dit artikel komen onze Dordtse vaders tot een verhandeling over de zo belangrijke leer der Schrift over de **Orde des heils**. Dat zijn als 't ware de **schakels** van de keten, langs welke de Heilige Geest het heil in Christus, in het Woord des Heeren geopenbaard, aan het hart van de zondaar **toepast**.

Zeer belangrijke zaken, welke niet minder in onze dagen aan de orde van overdenking en bespreking zijn, vooral namelijk, hoe deze **orde** moet gezien en gesteld worden.

Nu zijn dit geen totaal nieuwe zaken, welke aan de orde worden gebracht. Zij dateren al van vroege datum in de geschiedenis van Gods kerk.

Bij Calvijn vinden we de verhouding verklaard tussen „wedergeboorte en geloof”. Onze oude theologen lieten duidelijk uitkomen een noodzakelijke onderscheiding tussen een „algemene en een bijzondere roeping door het Evangelie”, de „algemene” alleen door het Woord en de „bijzondere” door Woord en Geest.

Bij de bekende Dr. A. Kuyper vinden we de schakels van de heilsketen in een andere orde gesteld dan bij de andere theologen.

Nu is echter onze bedoeling niet, om breed wetenschappelijk-dogmatisch op deze zaken in te gaan. We wensen te zoeken naar een bescheiden verhandeling op meer **praktische** wijze.

Zo zal het dan in de eerstvolgende artikelen der D.L. gaan over de **ROEPING**, welke door het Woord des Heeren komt tot zondaren. Die roeping als openbaring van de „verborgenheid van Gods wil”, zoals we in ons artikel lezen.

In deze zin is er in het artikel sprake van een onderscheid tussen de **ALGEMENE** roeping, welke in het Oude Testament (onder weinigen) plaats had en een roeping in het Nieuwe Testament (aan meer mensen).

Deze onderscheiding betrefte dus **Israël en de heidenen**.

Bij de torenbouw van Babel heeft God de volken van één gescheiden.

Hij heeft Abraham echter uit die volken, uit Ur der Chaldeen, geroepen en uit hem een volk afgezonderd, waarin de Heere Zijn **bijzondere** openbaring heeft voortgezet en waaruit Christus is geboren.

Op die afzondering onder het Oude Testament doelt de uitdrukking: „aan weinigen” d.i. dus Israël.

Nu wil dat niet zeggen, dat er onder het Oude Testament geen heidenen werden bekend gemaakt met het Evangelie. Tot enkelen kwam ook het Evangelie. De koningin van Scheba hoorde het gerucht van Salomo. Via het slavinnetje van Naäman's hof werd Naäman in kennis gesteld met de profeet in Israël, Elisa, leidend tot zijn genezing en bekering.

Wanneer ons artikel dit onderscheid in de roeping tussen Oud en Nieuw Testament aangeeft, moeten we nog even een opmerking maken over een scherpe **tegenstelling**, welke nu gesteld wordt tussen het Oude en Nieuwe Testament betreffende **WET** en **EVANGELIE**.

In het Oude Testament zou volgens die tegenstelling alleen de **WET** middel tot zaligworden zijn geweest en onder het Nieuwe Testament alleen het **EVANGELIE**. Het Oude Testament zou dan zijn het testament van de **WET** en het Nieuwe Testament dat van het **EVANGELIE**.

Welk een dwaze voorstelling. Want bevat het Oude Testament ook niet het **EVANGELIE** en getuigt het Nieuwe Testament niet van **Wet** en **Evangelie**?

Wel is er onderscheid in 'beider **BEDELINGEN**. Dat wordt aangegeven in dit artikel VII. Het Oude Testament is de bedeling der **schaduwen** en het Nieuwe Testament dat der **vervulling**, namelijk in Christus, ofschoon Christus ook in het Oude Testament tegenwoordig was. Want ziet u de schaduw van iemand, dan is dat een bewijs, dat de persoon er ook is. Christus was tegenwoordig, neen, nog niet als in „het vlees” gekomen, maar Zich openbarend als „de Engel des Heeren”, ook „de Engel Zijn Aangezichts” genoemd. Hoe rijk doet het oprechte geloof Christus zien in die schaduwen, zoals ook in de **psalmen**! In de boetpsalmen het plaatsmakend werk van Christus en in andere psalmen Zijn heerlijke Middelaarsbediening. Denk aan o.m. de Messiaanse psalmen. Ook aan de lof- en dankpsalmen.

Wanneer 't in onze Heidelbergse Zondag 6 gaat over de vereisten van de Middelaar en wie Hij is, dan luidt de vraag: Waaruit weet ge dat? En dan is het antwoord: „Uit het heilig Evangelie, hetwelk God Zelf eerstelijk geopenbaard heeft in het paradijs en daarna door de heilige patriarchen en profeten laten verkondigen en door de offeranden en andere ceremoniën der wet laten voorbeelden en ten laatste door Zijn eniggeboren Zoon vervuld.

O, ingeleid in de rijkdom der verborgenheid van Christus, wat mag dan Gods kind bij het licht der vervulling in de psalmen zich uitzingen!

Dit alles neemt echter niet weg, dat er onderscheid is tussen beide Testamenten. En dat onderscheid komt ook uit in beider bedelingen, zeiden we. In het Oude Verbond kwam het Woord des Heeren alleen tot Israël, in ons artikel aangegeven „aan weinigen”. En in het Nieuwe Testament „aan meer mensen.”

En nu zegt het artikel, dat de oorzaak van dit onderscheid niet ligt in het feit, als zou het éne volk waardiger zijn geweest boven het andere of in een beter gebruik van „het licht der natuur.” Dat stelden de remonstranten. Zij leren, dat de mens door het gebruik van het licht der natuur tot een **meerdere zaligmakende genade** kan komen.

O neen! Dit onderscheid was alleen te verklaren uit „Gods vrije welbehagen en uit Zijn „onverdiende liefde!”

Zo hebben onze vaders de diepste grond van de verkondiging van het Evangelie aan zondaren gezien in Gods welbehagen en onverdiende liefde. Want had God met Israël en met de volken gehandeld naar hun verdienste, dan had Hij die voor eeuwig moeten overgeven aan het goedgevoelen van hun eigen boze hart en zulks naar de „gestrengheid en rechtvaardigheid van Zijn oordelen”. En geldt dat ook niet van allen, die onder het Evangelie leven en toch blijven voortleven naar het goedgevoelen van hun hart en dan straks zullen moeten horen: „Ik heb u nooit gekend!”

Wel, mijn lezer(es)! Is het voor u wel eens een eeuwig wonder geworden, dat u onder de verkondiging van Gods dierbaar Evangelie zijt gebracht en dit telkens weer mag beluisteren?

Och, dat ge nog bekennen mocht, wat tot uw vrede is dienende, zoals Jezus eens wenend tot Jeruzalem sprak.

O, smee om de toepassende werking en kracht van de Heilige Geest!

Dr.

v.L.

PINKSTERGEEST EN PINKSTERBEWEGING (6)

De bekende Pinksterman v.d. Brink b.v. wil ook niet weten van een verbijzeld hart en verslagen geest, zoals David en de profeten ons duidelijk leren, zie b.v. Ps. 38 : 9, 51 : 10, 88 : 6. Van genoemde Pinkstervoorganger lezen we verder dat bij hen „vrijwel ieder in tongen spreekt” (RD 2.6.79).

Maar is dit nu zo heel belangrijk? Wijst Paulus er niet op dat er een uitnemender weg is? (Cor. 12 : 30/31).

„Spreken zij allen in menigerlei talen”, vraagt hij de Corinthiërs? De Corinthiërs waren er wat mee geworden, de één verhief zich boven de ander en daarom leert Paulus in het lied der liefde, 1 Cor. 13 : 1: „Al ware het dat ik de talen der mensen en der engelen sprak, en de liefde niet had, zo ware ik een klinkend metaal of luidende schel geworden.”

Paulus wijst dus een uitnemender weg en vraagt de gemeente te ijveren naar de beste gaven, 1 Cor. 12 : 31, want ook van de talen zegt hij: zij zullen ophouden, 1 Cor. 13 : 8. En in het veertiende hoofdstuk, vers 19, leert hij: „Ik wil liever in de gemeente vijf woorden spreken met mijn verstand, opdat ik anderen moge onderwijzen, dan tienduizend woorden in een vreemde taal”. Wanneer dan iemand in een vreemde taal spreekt, zegt hij, dat hij het dan uitlegge, 14 : 27. En hoe legt v.d. Brink de Romeinen brief uit? In de Romeinenbrief maakt Paulus een tegenstelling tussen Adam en Christus en verklaart, dat gelijk door de overtreding van Adam de zonde en de dood over alle mensen is gekomen tot verdoemenis, alsook door Christus gehoorzaamheid de rechtvaardigheid en het leven over velen is gekomen. Door één misdadig van Adam, ons verbondshoofd, de schuld over alle mensen, door één rechtvaardigheid van de tweede Adam, Jezus Christus, velen tot rechtvaardigen gesteld. Dit leert Paulus door de Geest van het Woord, ons heel duidelijk.

Maar in „Kracht van Omhoog” zegt v.d. Brink, dat deze begrippen van erfzonde, erfschuld en erfsmet, noch in het Oude, noch in het Nieuwe Testament voorkomen. Wat heeft het dan voor nut alle nadruk op het spreken in tongen te leggen (waar Paulus de Corinthiërs voor waarschuwt) en daarbij het spreken Gods te weerleggen? Als dan ook in die kringen gesproken wordt: alleen het Woord, welke waarde moeten wij dan toekennen aan hetgeen zij op grond van dat Woord geloven?

Laten wij deze nieuwtijdse belijdenissen en uitspraken toch niet inwisselen tegen hetgeen de Kerk op grond van en in gehoorzaamheid aan het Woord gelooft en belijdt.

A.B.

BIJ BROOD EN BEKER (1)

Zo luidt de mooi gekozen titel van een magistraal werk over leer en gebruik van het heilig avondmaal in het Nieuwe Testament en in de geschiedenis van de westerse kerk. Het boek is verschenen onder redactie van Prof. Dr. W. van 't Spijker, Dr. W. Balke, Drs. K. Exalto en L. van Driel, met verdere medewerking van Dr. T. Brienens, Prof. Dr. J. van Genderen, Prof. Dr. C. Graafland, Drs. A.G. Knevel en Prof. Dr. J.P. Versteeg. De Groot-Goudriaan verzorgde de uitgave van dit werk van 456 bladzijden. Het maakt een voorname indruk. Het kost gebonden f 75,-

Wat de inhoud betreft het volgende:

In een Woord vooraf zegt de redactie o.a.:

De kerkgeschiedenis kent menige periode waarin de strijd onder de gasten groter was dan hun eenheid in het geloof. Toch kan niet ontkennd worden dat door de soms hevige verschillen heen het zicht op het avondmaalsgeheim verscherpt werd. Want een geheim blijft het, hoe Christus de Zijnen met zijn vergoten bloed en verbroken lichaam voedt en laaft tot het eeuwige leven. Men kan het beter ervaren dan begrijpen, zei Calvijn reeds. En wanneer dit geheim weer dichterbij de gemeente zou komen, dichterbij de avondmaalgangers, juist als geheim van genade weer zou gaan leven, was aan de eerste bedoeling van dit boek voldaan. Misschien zou dit ten gevolge hebben een heilzame concentratie op die genade van God in Christus, die ook het geheim van de kerk uitmaakt. En zo zou wellicht een toenadering van allen die van deze genade in oprechtheid begeren te leven het gevolg zijn. Ook een toenadering tot de éne tafel van het verbond waar zo dikwijls als wij deze dingen doen tot zijn gedachtenis de woorden gehoord worden: Eén brood is het, zo zijn wij velen één lichaam, dewijl wij allen één brood deelschrijft zijn”. Wij konden samen met vele schrijvers dank zij de inzet van de uitgever dit boek schrijven over het avondmaal van Christus' kerk. Het was mogelijk door een

eenheid in grondovertuiging die op menige bladzijde kan blijken. Het zou groots zijn wanneer het een teken mocht zijn van grotere dingen nog, namelijk „allen tezamen één lichaam te zijn, en zulks niet alleen met woorden, maar ook metterdaad”.

Daarna komt er eerst een exegetisch gedeelte. Dat is verzorgd door Prof. Dr. J.P. Versteeg. Hij schrijft over Het avondmaal volgens het Nieuwe Testament. We volstaan met de vermelding van de hoofdingeling van dit artikel: 1. De achtergrond van het avondmaal in Jezus' tafelgemeenschap tijdens Zijn aardse leven, 2. Het avondmaal en Jezus' laatste maaltijd vóór Zijn sterven, 3. De vier berichten met betrekking tot de instelling van het avondmaal, 4. De instelling van het avondmaal tijdens de viering van het pascha, 5. De instellingswoorden, 6. Het wezen van het avondmaal en 7. Aspecten van de avondmaalsviering.

De schrijver heeft veel materiaal verwerkt. We lazzen elders al, dat het artikel niet alles geeft wat verwacht kon worden. Maar dat is geen reden om aan de waarde van dit artikel iets af te doen. We moeten daarbij niet vergeten, dat het inzicht van een exegeet bij het verklaren van Gods Woord zijn inbreng heeft.

Het tweede deel is het historische. Dat is verreweg het omvangrijkste. Het is door verschillende scribenten verzorgd.

Prof. Dr. J. van Genderen schrijft over Het avondmaal in de oude kerk en in de kerk van het oosten. In een inleidend woord zegt hij: Het is diep tragisch, dat er juist over het avondmaal, dat als sacrament van de gemeenschap met Christus en van de onderlinge gemeenschap van de gelovigen het teken van de eenheid is, zoveel verschil is. Voor een groot deel is dat te verklaren vanuit het verleden. We komen in de tijd van de kerkvaders al in aanraking met een verscheidenheid van visies en er hebben zich in de eerste eeuwen van het christendom in het oosten en in het westen bepaalde tradities gevormd. Allerlei latere gebruiken gaan niet op het Nieuwe Testament maar op deze periode terug.

Om een overzicht te geven vermelden we de onderdelen: 1. De oudste gegevens, 2. Toenemend realisme, 3. De verdere ontwikkeling in het oosten, 4. De eucharistie bij Cyprianus en Ambrosius en 5. Augustinus. Prof. van Genderen eindigt dit artikel als volgt:

Aan Augustinus moet de eer gegeven worden, dat hij erover nagedacht heeft, wat een sacrament eigenlijk is. Van hem is de klassieke uitspraak: Het Woord komt bij het element en het wordt een sacrament dat zelf a.h.w. het zichtbare Woord is. Van hem is de onderscheiding tussen het sacrament en de uitwerking van het sacrament. Meer dan bij andere opvattingen valt hier de nadruk op de noodzakelijkheid van het gelovig ontvangen van de genade die in het Woord en het sacrament wordt geschonken. Op deze wijze kan er geen sprake zijn van een automatisme, laat staan van een sacramentsmagie. Dit is een ontwikkeling die als winst beschouwd mag worden. Het neoplatonisme heeft de theologie van Augustinus niet in elk opzicht nadelig beïnvloed en de controverse met de Donatisten heeft zijn blik gescherpt. Maar de voortdurende bezinning op de bijbelse boodschap verklaart veel meer. Hij was diep onder de indruk van de woorden van Jezus in Joh. 6. Met zijn leer van het avondmaal - met alle spanningen die daaraan eigen zijn - heeft de bisschop van Hippo aan de kerk een geweldige erfenis nagelaten. Men zou zich later telkens opnieuw verdiepen in wat hij over dit sacrament te zeggen had. Ook de hervormers en met name Calvijn hebben veel van hem geleerd.

Dezelfde hoogleraar schrijft ook over Het avondmaal in de middeleeuwen. Hij handelt daarin over: 1. De eerste en tweede strijd over het avondmaal, 2. Dogma, theologie en vroomheid in de middeleeuwen en 3. De leerbeslissingen van het concilie van Trente. De leerbeslissingen van het concilie van Trente - aldus Prof. van Genderen - waren van verstrekkende betekenis. Dat geldt vooral van de leer van het misoffer. Wat daarvan gezegd is, werd wel voorbereid door scholastieke theologen en door controvers-

theologen (Eck en anderen), maar Trente kon zich op dit punt het minst op vroegere gezaghebbende uitspraken beroepen. Het concilie meende de cultus van het misoffer die in de eeuw van de Reformatie bedreigd werd, ook theologisch te moeten handhaven. Het sprak in een van zijn zittingen van het ontzagwekkend mysterie (tremendum mysterium) dat Christus op het altaar dagelijks door de priesters werd geofferd. Ook vóór Trente stond het altaar centraal. De bedienaar van het sacrament werd priester genoemd en voor het begrip „offer” kon men ver teruggaan in de geschiedenis. Nu is het offer echter een volledig zoenoffer geworden, al is het dat niet onafhankelijk van, maar veeleer in samenhang met het offer van Christus op Golgotha. Door de woorden die de priester bij de consecratie spreekt, komt het wonder van de transsubstantiatie tot stand en dan wordt Christus door zijn handen geofferd op het altaar. Wat heeft de priester in zijn bemiddelende functie een macht gekregen! Door de representatie of tegenwoordigstelling van het offer van Christus aan het kruis waarvoor de mis volgens het concilie van Trente dient, wordt de aandacht van de gelovigen op het altaargebeuren geconcentreerd, op de eucharistische Christus, zoals men later zou zeggen. Door zoveel te verwachten van misoffers die door priesters van de kerk aan God moeten worden opgedragen als applicatie of toepassing van het offer van Christus aan het kruis, heeft de rooms-katholieke kerk aanleiding gegeven tot de reactie van de **Heidelbergse Catechismus**. In het bekende 80e antwoord dat er na de verschijning van de eerste editie van dit leerboek nog in 1563 aan is toegevoegd, wordt van de mis gezegd, dat zij in de grond niet anders is dan een verloochening van de enige offerande en van het lijden van Jezus Christus.

Hier eindigt dit belangrijke artikel van Prof. van Genderen. We zijn hiermee al gekomen bij het historisch overzicht in de dagen van de Reformatie. Dan krijgt Drs. K. Exalto het woord. Maar dat bewaren we voor een volgend artikel.

B.

ALLE BEGRIP TE BOVEN (56)

14. Het tweede bezoek van Mr. Bourne (2)

Hij is boer, drie en zeventig jaar oud. In een gesprek met zijn vrouw zij hij: „Ik geloof, denk ik, dat Jezus Christus de Zoon van God is en dat Hij het Lam Gods is, dat de zonden der wereld wegneemt”. Zij zei: „Kun je bidden?” Toen bad hij: O Heere, toon mij het licht van Uw aangezicht en Uw zaligheid. Daarna scheen er een glimp licht in zijn ziel en voor een ogenblik kon hij de weg zien en Christus, het levende Hoofd, dat Hem de weg wees.

Ik heb nooit zulke zestien maanden meegemaakt als de laatste zijn geweest; de eerste zes of zeven in zoete verzekeringen van de nabijheid en hulp van de Heere; de winter in gedurige veranderingen, in de diepste moedeloosheid en vrees en nu en dan zeer vertroostende beloften van hulp; vele vreselijke angsten in verband met mijn komst hier, maar ook enige van de liefelijkste verzekeringen van de goedkeuring en tegenwoordigheid van de Heere. Hij geeft mij zoete opening in Zijn Woord bij de familiebijeenkomsten, zodat ik ervan overtuigd ben, dat de Heere mijn Bewaker en Raadgever is en ik hoop, dat mijn bezoek hier niet voor niets geweest is voor de mensen met wie ik verkeer. Mevr. Oakley heeft mij zojuist verteld hoe profijtelijk zij onze ochtendlezingen heeft gevonden en hoe zij voelt, dat het de Heere is, die haar door middel van Zijn knecht onderwijst. Haar zoons willen niet aanwezig zijn.”

Dan weer: „Ik kan niet anders dan beginnen met een bezoek, dat ik van Mevr. Oakley had. Ze was boven bij Mr. Oakley geweest en vond hem in een zeer zachtmoedige en vredige toestand. Hij zei: „Waar staat in het Testament van de kruimeltjes, die er vallen van de tafels hunner heren, waarover Mr. Bourne tot mij sprak?” Ze las het hem voor en hij zei toen: „Ik heb zo'n hoop, dat ik sommige van die kruimeltjes zal hebben; ik heb hierover nagedacht sinds ik het hoorde en ben zeer bemoedigd. Ik ben de Psalmen gaan lezen en Psalm 116 is erg zoet voor mij geweest en heeft mij zo getroost, dat ik wil dat je hier blijft en laten we over deze dingen praten. Ik ben een groot zondaar en ik ben een duivel voor je geweest, maar deze kruimels hebben wij vredig gemaakt”.

Mr. Bourne vervolgt dan: „Er is in deze plaats een grote oppositie tegen de waarheid, maar de Heeren heeft gezegd: „Tot hiertoe zult gij komen en niet verder en hier zal hij zich stellen tegen de hoogmoed der golven”. Er werden allerlei plannen gemaakt om onze werkzaamheden te verhinderen, maar tot nog toe is hun dat niet toegestaan. Ik hoorde, dat de dominee vriendelijk was, toen hij eerst van onze komst hoorde, maar zijn

getoonde blijdschap was ver te zoeken.” Daar de Moat Farm een paar mijl van het dorp verwijderd was, werden de ochtendlezingen van Mr. Bourne waarschijnlijk niet door de zusters Gilpin of Sukey bezocht. Mevr. Oakley was vaak ziek, zo was de gewoonte, dat Mr. Bourne met zijn dochters naar de Sukey's liepen en daar de hele zondag bleven. Verscheiden van zijn godvruchtige brieven zijn gedateerd vanuit haar huis. Niettegenstaande al de aanvallen van de predikant, „en de arme man weet niet hoe hij zijn haat tegen ons allen genoeg kan tonen”, gingen de dames tweemaal per zondag naar de dienst bij de Sukey's. „Ze zijn erg aardig”, zegt Mr. Bourne, „maar ze zeggen haast nooit iets over zichzelf. Juffrouw Jane heeft sinds mijn komst nog niet tot mij gesproken; ze is neerslachtig en het doet mij leed, dat zij de eenheid niet vinden, die ik zo nodig acht voor haar gemeenschappelijk nut en welzijn.”

Het weer was die zomer erg nat. We krijgen uitspraken als: „Door de overvloedige regens gisteravond hebben de overstromingen grote schade aan de boerderij aangericht.....! Ik kwam erg verslagen, uitgeput en hopeloos bij de Sukey's aan, niet wetend of de Heere mij hier wel echt gebracht had en daar ik mijn weg kwijt was, dacht ik, dat ik een vreemde dwaas was om iets te doen waar ik niets van wist. Ik vroeg naar boven te mogen gaan terwijl die arme mensen wachtten en daar zocht ik de Heere in veel verwarring en verdriet. Ik begon het hoofdstuk, waarover ik zou spreken, voor mijzelf te lezen en toen ik kwam bij de woorden: „Mijn zoon”, zal ik nooit vergeten de liefelijke klank daarvan. Mijn hart was toen door de Heere voorbereid en ik had veel licht over mijn onderwerp en ik kon het voor de mensen openen..... Ik kan niet meer schrijven. Ik ben zo moe”. Op een andere zondag toen zij bij de Sukey's waren: „er kwamen zware regenbuien op en ik wist niet hoe mijn dochters en ik die vier mijlen naar huis moesten lopen. Het beekje achter in Sukey's tuin stroomde over, maar met hulp en overleg kwamen we er over. De stroom was op vele plaatsen over de weg gegaan en op het laatst zo diep, dat we de weg moesten verlaten en om een boerderij heen moesten gaan. Zij lieten ons vriendelijk passeren en we kwamen veilig thuis, onze benen zo nat als maar kon, maar helemaal niet vermoeid, haast nooit zo weinig, en geen van ons heeft kou gehad”.

Geld was schaars. Mr. Bourne gaf een paar tekenlessen en verkocht een paar van zijn schilderijen (in Shrewsbury?) en betaalde mevr. Oakley voor haar kamers. Hij zag een mooi varken op het erf en kocht het en bracht haar het goudstuk, dat haar zoon gevraagd had. Ze vertelde hem toen, dat ze om twee pond gebeden had, die haar zoons nodig hadden om er mee naar de markt te gaan. Ze had iemand gezonden om 18 pond te incasseren, die aan haar verschuldigd waren, maar zij had er niets van ontvangen en wist niet wat ze moest doen.....

Mr. Bourne had wat geld van Bernard en van een paar Londense vrienden ontvangen voor de armen van Pulverbach en vertelt van het genoegen dat het geven van een halve kroon hier en daar gaf. „Betty Mathews zei, dat ze alleen maar een twee penning-stuk in huis had. Deze oude vrouw is drie en tachtig en was bang, dat ze vanwege de gevolgen van het weer niet kon komen, maar ze voelde zich vanmorgen sterk genoeg

om het te proberen. De troost in haar gemoed hielp haar en ze kwam aan, hoewel vermoeid, en was blij het Woord weer eens te horen. Zij bezit de ware vreze Gods en heeft onderwijs lief. De vorige zondag was ze genoodzaakt tot haar enkels door het water te gaan om thuis te komen, een mijl ver, ze heeft geen kou gevat en is weer hier.

BOEKBESPREKINGEN

Boeken van uitgeverij G. Kool te Veenendaal

1. Kort verhaal van de genade Gods verheerlijkt aan Mr. J. Hart.

We lezen op het titelblad na de naam van Hart: in des schrijvers zaligmakende roeping, diep verval, vrije rechtvaardigmaking en daarop gevolgd genade - leven, uit het engels door C.B. van Woerden. 2e druk. Het is dus een heruitgave. Philpot haalt deze dichter nogal eens aan in zijn preken. Deze Hart werd later zelf ook predikant. Uit het gedenkschrift dat in het boekje voorkomt kunnen we opmaken met hoeveel ernst deze man in het ambt gediend heeft. Er komen heel mooie gedeeltes in dit werkje voor. We zouden ze willen overnemen, maar dat gaat niet. Daarom willen we dit boekje van harte ter lezing aanbevelen. Het kost f 5,95.

2. Roofgoed.

De volledige titel is: Roofgoed gehaald uit de Staatsgevangenissen te Londen zonder belegering, geweld, bloedstorting of enige schade voor de eigenaars, in een brief aan een vriend, door William Huntington, s.s. Huntington en zijn geschriften zijn onder ons genoegzaam bekend. Hij was rijk met genade begiftigd en heeft de gaven die de Heere hem geschonken had besteed in Gods koninkrijk. Daaraan is ook dit werkje te danken. Hij schrijft aan zijn vriend: Op mijn weg naar huis waart gij zo vriendelijk mij te vergezellen, en mij al de bijzonderheden van de Staatsgevangenissen te laten zien. Ik begon over die dingen na te denken, en ze op een geestelijke wijze voor mij zelve uit te leggen. Het is een boekje, dat al eerder werd uitgegeven en ook nu zijn weg wel zal vinden. De prijs is f 5,95.

3. Voorzienigheidsgeloof en Polio-inenting.

Ds. J. van der Haar heeft deze brochure geschreven in de dagen, toen er op het eiland Tholen polio uitbrak. Later publiceerde hij artikelen over: Calvin's voorzienigheidsgeloof in het geding en: Willem Teellinck's visie op de besmettelijke ziekte en genezing. In 1978 kwamen er weer gevallen van polio voor. Daardoor kwam de vraag van al of niet inenten opnieuw in het centrum van de belangstelling te staan. Er waren ook nu weer voor- en tegenstanders van inenting. We schreven daar enige maanden geleden over in ons blad. De schrijver laat duidelijk uitkomen dat en waarom hij tegen polio-inenting is. Het is goed daar kennis van te nemen. Het werkje kost f 5,95.

4. Verhandeling over de parabel van de onvruchtbare vijgeboom.

De volledige titel is lang. Ze geeft in het kort de inhoud van dit werkje van bijna 100 blz. weer. Ze luidt als volgt: Verhandeling over de parabel van de onvruchtbare vijgeboom of het oordeel en de uithouwing van een onvruchtbare belijder, waarin getoond wordt, dat de dag der genade van iemand voorbij kan zijn, lang voor het einde zijns levens, benevens de merktekenen, waaruit dezulken te kennen zijn door Mr. Johannes Bunyan.

leraar te Bedford. Bunyan verklaart hierin Lukas 13: 6-9. Hij doet dit op een eenvoudige wijze, waarbij hij de gelijkenis op de voet volgt. Aan het einde geeft hij voorbeelden van mensen voor wie de dag der genade geëindigd was voor God hen uit de wereld weg nam: Kaïn, Ismaël en Ezau. Daarna noemt hij vijf kenmerken, waaruit men weten kan of de tijd der genade voorbij is of nabij het einde loopt met een onvruchtbare belijder. Uiteraard hebben we hier te maken met een heruitgave. De werken van Bunyan zijn bekend. De Heere moge ook deze uitgave tot zegen stellen. Het werkje kost f 9,90.

5. De vlammende horizon, door Joh. G. Veenhof.

De schrijver van dit boek is in de loop van de laatste jaren bekend geworden door zijn andere boeken, die een goed onthaal hebben gevonden. Ook dit is een zinvol boek, dat ons vertelt van de oorlog, die voor velen in en buiten ons land zoveel leed en ellende heeft gebracht. Het gaat in dit boek over het gezin Hofman, met twee zoons. Hun huis ligt in het gebied van de oorlog. Er vallen bommen. Aan piloten wordt hulp geboden. Er zijn veel gevaren en veel angstige belevenissen, naar ons gevoel geheel naar de werkelijkheid getekend. Het boek heeft tien hoofdstukken en wel: 1. een angstige nacht, 2. geheimzinnig bezoek, 3. een gevaarlijke opdracht, 4. met de piloten naar de rivier, 5. Henk en Louis vinden een piloot, 6. een tijdelijke huisgenoot, 7. bijna gesnapt, 8. opnieuw in actie, 9. vluchtelingen, 10. de bevrijding.

Het is een boek van ruim 150 blz., dat gebonden is uitgegeven en f 14,90 kost. Het zal zijn weg wel vinden.

6. Om het eeuwig welbehagen.

Dit boekje bevat een verslag van de rouwdienst en de toespraken gehouden bij de begrafenis van David Hage, in leven ouderling van de Gereformeerde Gemeente in Nederland te St. Annaland, waaraan toegevoegd enkele brieven door hem geschreven. Hage heeft een ruime plaats in zijn gemeente en daarbuiten ingenomen en zoals ook uit dit boekje blijkt was hij een zeer geacht kind des Heeren. De nagedachtenis des rechtvaardigen zal tot zegening zijn. Ds. Van der Poel noemt hem ook in zijn werk en neemt daarin nog een brief van Hage op. We sluiten ons aan bij de wens van ouderling A. Gunter, die een voorwoord schreef: Dat de Heere het lezen dezer bladeren, het gesprokene bij de begrafenis van onze onvergetelijke vriend, nog mocht willen gebruiken tot de eer Zijns Naams en tot heil en zegen van onsterfelijke zielen, is onze wens en bede. Het boekje kost f 7,95.

7. Oud maar niet te oud en Eben-Haëzer.

Dit zijn twee werken van Ds. Joh. van der Poel, predikant der Oud Gereformeerde Gemeenten in Nederland te Ede, die bij elkaar horen. Het eerste bevat een bundel overdenkingen, meditaties, brieven, gelezenheidspredikaties, o.a. afscheidspredikatie te Hardinxveld-Giessendam, intrede te Ede en de herdenkingsdienst bij zijn veertig-jarige ambtsdiening, met de gehouden toespraken en de herdenkingsdienst gehouden met de schoolkinderen. Het andere boek handelt over episoden uit zijn leven ter nagedachtenis van zijn 40-jarige ambtsdiening en huwelijksvereniging, verrijkt met enkele brieven en samenspraken en nog wat mengselwerk. Deze prediker neemt een aparte plaats in.

We kennen hem uit de tijd toen hij nog niet oud was, maar nog aan het begin van zijn ambtelijke loopbaan stond. Voorzover we ons nog kunnen herinneren hebben we hem voor het eerst ontmoet in Enkhuizen, toen hij de begrafenis leidde van een oom, die plotseling overleden - in de rechte zin van het woord - was. Daar waren verschillende kinderen des Heeren bijeen en werd vervuld, dat het beter is te gaan in het klaaghuys dan in het huis der maaltijden. Dat was in 1942. Nadien hebben we nader kennis met Ds. Van der Poel gemaakt en hebben we hem op verschillende plaatsen horen preken. Hij is in vele opzichten singulier, in de leiding, die de Heere met hem gehouden heeft en houdt, in de manier waarop hij tot het ambt gekomen is, in de wijze waarop hij dit ambt al vele jaren vervult. Enz. De Heere heeft hem singuliere gaven gegeven. Overal waar hij preekt komen velen om hem te beluisteren. Hij verkondigt onder veel uitwendige druk het evangelie van vrije genade. Hij doet dat zoals geen ander dat kan doen. Hij is vrijmoedig van geest, beeldrijk in zijn woordkeus en zegt de dingen op een bijzondere wijze, zo dat dit vaak opvalt. Achter alles zit een hart, dat begeert mede te arbeiden tot de zaliging van zondaren en de verheerlijking van Gods Naam. Is hij volmaakt? Lees, wat hij daar zelf van schrijft. Is zijn werk volmaakt? Natuurlijk niet. Daar is Ds. van der Poel zelf ten volle van overtuigd. Zij die de waarheid verstaan zullen zeker in deze boeken veel vinden, waarmee ze van harte zullen instemmen. De prijs is f 25,50 per stuk.

8. Drieërlei catechismus, door Jac. Koelman.

De titel zegt nog meer: bevattende de gronden van het christelijk geloof, de historien van de Heilige Schrift en de praktijk der godzaligheid, samengesteld door Jacobus Koelman, dienaar van het Evangelie. De schrijver zag zich, blijkens een voorwoord van A.G. van Dieren bij deze nieuwe uitgave, genoodzaakt deze catechismus op te stellen eensdeels door de kleinwetendheid van de meeste ouders, zodat, hoeveel regelen hij mocht voorschrijven en hoe eenvoudig en duidelijk die ook mochten zijn, evenwel de meesten niet verstandig en ordentelijk die gronden van waarheid en praktijk nevens de bijbelse historien zouden kunnen voorstellen aan hun kinderen, zonder deze hulp; anderdeels dewijl de kinderen noodzakelijk de gronden uit 'n boek moeten van buiten leren, met de schriftuurlijke bewijzen, opdat die te beter tot in hun ouderdom in het geheugen en in het verstand mogen blijven. Deze catechismus is een deel van een groter werk van Koelman: De plichten der ouders in kinderen voor God op te voeden. Dit deel telt ruim 200 blz. en bevat een verscheidenheid van onderwerpen. We moeten ervan afzien om een samenvatting te geven vanwege de grote verscheidenheid van alles wat Koelman biedt. We willen volstaan met het vermelden van enkele vragen, waarop Koelman mooie antwoorden geeft: Waarom moet men trachten al vroeg in zijn jonkheid godzalig te zijn? Waarom moet men niet uitstellen zich te bekeren? Waaruit blijkt, dat er maar weinigen zalig zullen worden, in vergelijking met degenen, die verloren gaan? Enz. Het is een zeer nuttig boek. Het kost gebonden f 22,90. B.

Stationssingel 50
Tel. 08385-13978
Postbus 177
3900 AD Veenendaal

HOTEL

DREYEROORD -
OOSTERBEEK
Telefoon 085-333169

Het hotel waar mevrouw
zich „uit“ - en mijnheer
zich „thuis“ voelt.

Voor een fijne vakantie in eigen sfeer

VAKANTIECENTRUM „DE VERRASSING“ TEXEL

Voll. pension voor gezinnen, jongeren en
ouderen.
Bungalows en sta-caravans.

Postbus 302, 1794 ZG Oosterend-Texel.
Tel. 02223 - 661 of 391.

Uw adres voor al Uw theologische boeken, goede
jeugdboeken, romans, studieboeken enz.

Boekhandel Noordermeer

Anjelierstraat 43, Rijsburg, tel. 01718-23063
b.g.g. 22737.

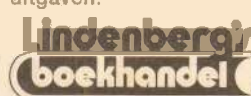
Filiaal:

Bosplein 2, Katwijk aan Zee, tel. 01718-14410.

Voor schriftelijke bestellingen: Antwoordnum-
mer 19, 2220 WD Rijsburg (zonder postzegel)

Voor bijbels, boeken en
muziek
is LINDENBERG uniek!

Grote voorraad
Snelle levering
Ook van de allernieuwste
uitgaven.

Slaak 4 - 14,
3061 CS Rotterdam.
Postbus 4209,
3006 AE Rotterdam.
Tel. 010 - 111607.

PLAATST UW
FAMILIE-
BERICHTEN IN
BEWAAR HET PAND

NERGENS BAAT BIJ?

Probeer dan eens één van
de meer dan 40 kruiden-
recepten o.a. vernauwde
bloedvaten, wisseljaren,
vochtafdrijvend, bronchi-
tis, migraine, hoge bloed-
druk, niersteen, galsteen,
dikke darm, eczeem, blaas
en urine, zenuwen, ver-
magering enz. enz.

Alle soorten zijn verpakt
in kuren voor een maand
à f 12,50

(verzendskosten
inbegrepen).

Vermeld wel duidelijk wel-
ke soort U wenst.

NIEUW!!!

De soorten vermagering,
zenuwen en vochtafdrij-
vend, nu ook in tabletvorm!
Maandkuur f 15-

Drogisterij SIKKING

Barvoetestraat 5
Haarlem
Tel. 023 - 312882
Giro 190609

Voor al Uw

- ★ BOEKEN
- ★ BIJBELS en
- ★ PSALMBOEKEN

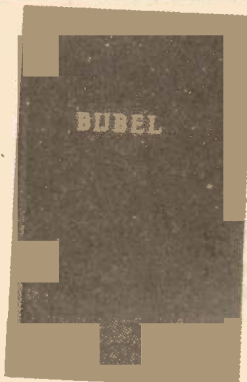
Beleefd aanbevelend

BOEKHANDEL

VAN LEEUWEN

POSTBUS 39, URK - TELEFOON 05277 - 1783

b.g.g. 05277 - 2462 Urk.

KINDEROGEN

TRANEN DROGEN

Door Uw hulp: Voedsel, kleding en onder-
wijs. Voor kinderen in Nicaragua, Guatemala,
India, Haïti en andere landen.
U kunt zo'n kind financieel adopteren voor
f 35.- per maand.
Opgeven bij: J. Slot, Rembrandtlaan 10,
Doorn. Tel. 03430-4103